

Vastus viieteistkümne Riigikogu liikme¹ arupärimisele surma põhjustamisega lähedastele tekitatud kahju hüvitamise piirangust

Austatud Riigikogu juhatus, lugupeetud Riigikogu liikmed!

Riigikogu liikmed soovivad minu seisukohta surma põhjustamisega lähedastele tekitatud kahju hüvitamise piirangu põhiseaduspärasuse osas.

Algatuseks paar sõna arupärimisest üldiselt. Kuna arupärimisele vastamine ei saa ega tohi põhiseaduse kohasest õiguskantsleri staatusest tulenevalt olla käsitletav poliitilise tegevusena, siis ma tagastan otseselt poliitilise iseloomuga arupärimised, kus nõutakse sisuliselt õiguskantsleri poolt poliitikasse sekkumist, poliitilise seisukoha avaldamist või hinnangut poliitiku tegevuse kohta. Selleks õiguskantsleril pädevust ei ole. Sellest tulenevalt ma ka tagastasin ühe eelneva arupärimise just selle selgelt päevapoliitilise olemuse tõttu. Küll aga ma püüan kasutada arupärimise vormi, et olla parlamendiliikmetele koostööpartner, kes võimaluste piires annab selgitusi kehtiva õiguse erinevate normide ning teoreetiliste käsitluste osas. Samas arvestades arupärimise regulatsioonist tulenevat ajapiiride kitsust ning teemade keerukust, on käsitlus ikkagi esialgne. Seda just praegu käsitletava teema osas.

Käesoleval juhul on Riigikogu liikmed tõstatanud küsimuse võlaõigusseaduse § 134 lõike 3 võimalikust vastuolust põhiseadusega konkreetse juhtumi pinnalt. Osundan esmalt, et selles asjas on toimunud kohtumenetlus ning õiguskantsler ei saa võtta seisukohta konkreetse kohtumenetluse tulemuse kohta. Samuti rõhutan veelkord, et minu seisukoht on esialgne, arvestades etteantud ajaraame.

Piirdun seega vaid põhimõttelise küsimusega, kas saab eeldada, et põhiseadusega on kooskõlas võlaõigusseaduse § 134 lg 3 regulatsioon, mille kohaselt isiku surma põhjustamisega tema lähedastele tekitatud mitterahaline kahju tuleb hüvitada vaid erandlike asjaolude esinemisel. Teisisõnu arutlen selle üle, kas on põhiseaduspärane, et lähedastele hüvitatakse kahju vaid erandlike asjaolude korral, mitte igal juhul.

Põhiseaduse § 25 kohaselt on igäühel õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele. Kasutan edaspidi moraalse kahju sünonüümina mittevahalise kahju mõistet.

Põhiseaduse § 25 ei sisalda sõnaselgelt seaduse reservatsiooni. Põhiseaduse § 25 reservatsiooniga seoses käsitlen ma ka põgusalt selle ajaloolist kujunemist. Põhiseaduse assamblee materjalidest nähtuvalt sisaldus sättes lause „Hüvitamise viisi ja korra sätestab seadus.“ See jäeti välja põhjendusega, et kohus saab siis hakata otsustama kahju hüvitamist juba enne vastava seaduse jõustumist. Samas kinnitati ikkagi seadusandja pädevust kahju hüvitamise tingimusi ja korda reguleerida. See tähendab, et sätte sõnastus seaduse reservatsioonita põhiõigusena ei olnud põhiseadusandja teadlik valik, vaid muu kaalutlusega kaasnenud tagajärg.² Ka põhiseaduse ekspertiisikomisjon tegi ettepaneku muuta põhiseaduse § 25 sõnastust selliselt, et see kahtluseta alluks lihtsale seaduse reservatsioonile, võimaldades seadusandjal välja kujundada paindlik kahjutasuõigus nagu Mandri-Euroopa õigussüsteemist lähtuvates riikides tavaline on. Seetõttu ollaksegi valdavalt seisukohal, et sätet tuleb tõlgendada lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusena,³ mille piiramist

¹ Andres Anvelt, Kajar Lember, Eiki Nestor, Jaak Allik, Kalev Kotkas, Jaan Õunapuu, Rannar Vassiljev, Urve Palo, Rein Randver, Mart Meri, Marianne Mikko, Karel Rütli, Helmen Kütt, Indrek Saar, Sven Mikser.

² L. Hänni selgitus põhiseaduse eelnõu arutelul. – Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee. Koguteos. Tallinn 1997, lk 985.

³ Nt ka P. Roosma. Kommentaarid §-le 25. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Tallinn 2008, komm 3.

õigustab iga eesmärk, mis ei ole põhiseadusega vastuolus. Seega etteruttavalt mainin, et seadusandjal on selle põhiõiguse sisustamisel suhteliselt lai kaalumiseruum.

Ent eksisteerib seisukoht, et põhiseaduse § 25 riiveks on põhimõtteliselt olemas õigustus ka juhul, kui sätte kujunemislugu kõrvale jättes käsitleda seda siiski seadusereservatsioonita põhiõigusena. Ma isiklikult ei pea ikkagi mõistlikuks seda kujunemislugu kõrvale jätta, teisisõnu on võimalik käsitleda põhiseaduse § 25 lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusena. Siiski osundan, et ka ilma seadusereservatsioonita põhiõiguse piiramine pole välistatud: sellise põhiõiguse riivet saab õigustada mõni teine põhiõigus või põhiseaduse printsiip.

Riigikohus on leidnud,⁴ et lähedastele tekitatud mittevaralise kahju hüvitamine vaid erandlike asjaolude esinemisel lähtub vajadusest tagada kahju tekitajale oma teo tagajärgede ettenähtavus mõistlikus ulatuses ning vältida tema maksejõuetuks muutmist.

Sisuliselt saaks sellist argumentatsiooni seostada põhiseaduse § 19 lõikest 1 tuleneva vaba eneseteostusega, mis põhiõigusena oleks põhimõtteliselt aktsepteeritav ka seadusereservatsioonita põhiõiguse riive õigustamisel.

Loomulikult on vaba eneseteostus juba põhiseadusest tulenevalt piiratud kohustusega austada ja arvestada teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgida seadust. Sealjuures on seadusandjal kohustus eraõigusliku regulatsiooni loomisel isikute õigusi vastastikku kaaluda, kuid tal on tasakaalustatud lahenduse leidmisel ka teatav mänguruum, sest teiste isikute õiguste austamata või arvestamata jätmine võib olla konkreetse situatsiooni asjaoludest lähtuvalt etteheidetav väga erinevas ulatuses. Seetõttu on aktsepteeritav ka kahju hüvitamise kohustuse seostamine selle etteheidetavuse määraga.

Nõustun arupärimise esitanud Riigikogu liikmetega selles, et põhiseaduse § 25 kohaldamisalast ei saa välja jätta surma põhjustamisega kolmandatele isikutele, sealhulgas lähedastele tekitatud mittevaralist kahju. Samas peaks seadusandjal olema võimalus tõmmata piir surnu lähedaste ja teiste mittevaralist kahju kannatanud kolmandate isikute vahele.

Leiangi, et teatud rasketel juhtudel tuleb kahju tekitajal kindlasti hüvitada ka surnu lähedastele nende tekitatud mittevaraline kahju. Millised need rasked juhud või erandlikud olukorrad on, see peaks lõppastmes settima kohtupraktikas ning seda võite täpsustada ka Teie, austatud Riigikogu liikmed.

Siiski leian, et teatud piirangud mittevaralise kahju hüvitamisele on siiski ka põhjendatud.

Mis puudutab kohtule antud ulatuslikku kaalutlusõigust erandlike asjaolude sisustamisel, siis selle andmist ei saa seadusandjale otseselt ette heita, kui arvestada teiselt poolt ka asjaolu, et Riigikohus on korduvalt põhiseadusega vastuolus olevaks pidanud regulatsiooni, mis ei võimalda kaalumist ja toob seetõttu teatud juhtudel kaasa ebaproportsionaalse põhiõiguse riive.

Seega ei ole seadusandja minu esialgsel hinnangul põhiseaduse paragrahvidest 19 ning 25 tulenevate ning antud asjaoludel vastassuunaliselt mõjuvate põhiõiguse sisustamisel ehk omavahelisel kaalumisel lubatud piiri tõenäoliselt ületanud.

Lõpetuseks osundan veelkord, et kui Riigikogu liikmed on veendunud, et võlaõigusseaduse §134 lg 3 vajab täpsustamist, siis see on ka ju võimalik.

---

⁴ RKTko 09.04.2008, nr 3-2-1-19-08, p 16.